

*Др Бернадет И. Бордаш, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
V.Bordas@pf.uns.ac.rs*

ДЕСЕТ ГОДИНА ПРИМЕНЕ УРЕДБЕ БРИСЕЛ II bis¹

Сажетак: Уредба Брисел II bis ступила је на снагу 1. августа 2004.г. а почела је да се примењује 1. марта 2005.г. Десет година њене примене од стране судова држава чланица дало је повода тумачењу њених одредаба о чему сведоче предлози упућивани Суду ЕУ ради доношења одлука о прелиходним питањима: два предлога се односе на брачну материју а осамнаест на материју родитељске одговорности. Суд приликом тумачења у првом реду примењује систематско и циљно тумачење ради стварања аутономних појмова који треба да обезбеде једнака права и обавезе свих субјеката који постојаду под персонално поље примене Уредбе. Ти појмови имају различито значење од оних које им дају поједина национална права и тако обезбеђују кохерентност права Уније, а такође и унификацију или хармонизацију националних права. У раду се приказују неки од аутономних појмова права Уније у области коју покрива Уредба. Изабрани су у првом реду по мерилу њихове употребљивости у примени домаће права у којем су ти појмови присутни у различитим изворима, или о којима се расправља приликом предстојеће хармонизације српског права са правом ЕУ. На крају се даје и преглед оних питања и одредаба Уредбе које – по прелиходној оцени Комисије у Извештају о примени Уредбе – захтевају појашњења и побољшања у евентуалним будућим изменама.

Кључне речи: право Уније, Уредба Брисел II bis, одлучивање о прелиходним питањима, методи тумачења права Уније, аутономни појмови

1. УВОД

Амстердамски уговор о оснивању Европске заједнице поставио је темеље Међународног приватног права Европске уније прописујући правни основ стварања права Уније у овој области. Према одредбама чл.

¹ Рад је написан у оквиру Пројекта „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)“.

65 у области правосудне сарадње у грађанским стварима које имају прекограничне последице легислативни органи ЕЗ усвајају мере које су неопходне за осигурање доброг функционисања унутрашњег тржишта, а, између осталих мера, обухватају: побољшање и поједностављење признања и извршења пресуда у грађанским и комерцијалним стварима и унапређење усклађености правила држава чланица која се примењују на сукоб закона и на сукоб судских надлежности.² Ослањајући се на ову формулацију омогућено је да тадашња ЕЗ (данас ЕУ) регулише одговарајућа питања из области не само грађанских и комерцијалних ствари, већ и породичних и тако усклађује право држава чланица, а у интересу остваривања циљева ЕЗ.³ Први извор права Уније у породичноправним стварима усвојен је 2000.г. у форми уредбе као секундарног извора који обавезује држави чланице и непосредно примењује од стране националних судова – била је то Уредба бр. 1347/ 2000 о надлежности и о признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности за заједничку децу оба брачна партнера, позната као Уредба Брисел II.^{4, 5} „Брачне ствари“ обухватају развод брака, законску раставу и поништај брака, а „родитељска одговорност“ је ограничена на заједничку децу оба брачна партнера из разлога што Уредба обухвата само оне случајеве родитељске одговорности о којима се расправља у поступку решавања брачног спора: родитељска одговорност за децу која су деца брака који се разводи, раставља или поништава. Уредба Брисел II ступила је на снагу 1. марта 2001.г.

Ограничено поље примене Уредбе Брисел II у погледу родитељске одговорности изазвало је критике које су се односиле на неправичан третман

²Вид. Амстердамски Уговор о оснивању ЕЗ из 1997.г., Сл. лист ЕУ, бр. Ц 321 од 29.12.2006 (пречишћен текст), чл. 65, т.(а) и (б).

³Вид. шире о овоме код Peter McEleavy, „The Brussels II Regulation: How the European Community Has Moved into Family Law“, *The International and Comparative Law Quarterly* (ICLQ), 2002, 883; Бернадет Бордаш, „Међународно породично право Европске уније – правни основ, извори и пракса Суда ЕУ“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* (Зборник ПФ НС), 3/2012, 239.

⁴Council Regulation (EC) No 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses, Сл. лист ЕЗ, Л 2000, 160/19.

⁵Текст Уредбе Брисел II заснован је на тексту Конвенције о надлежности и о признању и извршењу пресуда у брачним стварима из 1998.г. (Конвенција Брисел II), који је закључен на основу чл. К.3 Мастрихтског Уговора о Европској унији из 1992.г. између држава чланица, али није ступио на снагу јер до ступања на снагу Амстердамског Уговора о оснивању ЕЗ (1999.г.) није окончан поступак ратификације у државама чланицама; вид. шире Allegria Borrás, „Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters“, Сл. лист ЕЗ, Ц 1998, 221/1.

ванбрачне деце и на могућност расправљања само оних питања родитељске одговорности која су се постављала у контексту решавања брачног спора.⁶ Француска је већ 2000.г. покренула иницијативу за усвајање уредбе о узајамном извршавању пресуда о праву на виђање деце.⁷ Стога су легислативни органи ЕЗ предложили доношење уредбе о родитељској одговорности⁸, а касније је прихваћен став да се сва питања обухвате у једном акту који би заменио Уредбу Брисел II.⁹ Тако је усвојена Уредба Савета (ЕЗ) бр 2201/2003 од 27. новембра 2003 о надлежности и о признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности којом се ставља ван снаге Уредба (ЕЗ) бр 1347/2000¹⁰, позната као Уредба Брисел II bis¹¹. Ступила је на снагу 1. августа 2004.г., а њена примена је почела 1. марта 2005.г.¹² Примењује се у свим државама чланицама, осим у Данској.¹³

Примена Уредбе Брисел II bis од стране националних судова држава чланица у протеклих десет година показала је које су одредбе у пракси изазвале потребу тумачења ради униформне и правилне примене и доношења пресуда у конкретним случајевима. Према интернет претраживачу праксе Суда ЕУ (раније Суда ЕЗ)¹⁴ од почетка примене Уредбе надлежни национални судови држава чланица поднели су двадесет предлога за одлу-

⁶ Вид. код Marit Jänterä-Jareborg, „A European Family Law for Cross-Border Situations – Some Reflections Concerning the Brussels II Regulation and its Planned Amendments“, *Yearbook of Private International Law*, годиште 4, 2002, 67.

⁷ Вид. Initiative of the French Republic with a view to adopting a Council Regulation on the mutual enforcement of judgments on rights of access to children, Сл. лист ЕЗ, Ц 2000, 234/7.

⁸ Вид. Proposal for a Council Regulation on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matters of parental responsibility, Сл. лист ЕЗ, Ц 2001, 332, Е/269.

⁹ Вид. Proposal for a Council Regulation concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility repealing Regulation (EC) No 1347/2000 and amending Regulation (EC) no 44/2001 in matters relating to maintenance, COM (2002) 222 final/2, 17. мај 2002.

¹⁰ Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, Сл. лист ЕЗ, Л 2003, 338/1.

¹¹ О различитим скраћеним називима ове уредбе у правној литератури вид. Ulrich Magnus, Peter Mankowski (ур.), *Brussels II bis Regulation*, European Commentaries on Private International Law, Munich 2012, 19.

¹² Чл. 72 Уредбе Брисел IIbis.

¹³ Вид. Протокол бр. 5 уз Уговор о Европској унији и Уговор о оснивању Европске заједнице о положају Данске из 1997.г., фн. 2.

¹⁴ Вид. интернет страну праксе Суда ЕУ: http://eur-lex.europa.eu/search.html?typeOfCourtStatus=COURT_JUSTICE&DB_TYPE_COURT=COURT_JUSTICE&qid=1448883445275&DTS_DOM=EU_LAW&typeOfActStatus=JUDGMENT&type=advanced&lang=en&textScope0=ti-te&DB_TYPE_OF_ACT=judgment&CASE_LAW_SUMMARY=false&andText0=regulation%202201/2003&SUBDOM_INIT=EU_CASE_LAW&DTS_SUBDOM=EU_CASE_LAW, посећену последњи пут 30. новембра 2015.г.

чивање о претходним питањима¹⁵, а поднет је и један захтев за давање мишљења¹⁶, о којима је Суд ЕУ одлучио на основу чл. 68 ст. 1 и чл. 234 Уговора о оснивању ЕЗ¹⁷, односно чл. 267 Уговора о функционисању Европске уније¹⁸. Суд ЕУ је искључиво надлежан да даје аутентично тумачење правних аката ЕУ – у овом случају Уредбе Брисел II bis. Суд у пресуди о претходном питању одлучује о тумачењу одређеног питања и такво тумачење обавезује национални суд и странке у спору поводом којег је поднет предлог Суду ЕУ. Иако пресуда Суда не обавезује друге странке у другим споровима, она, према речима утицајних немачких професора Магнуса и Манковског, „има велики фактички утицај и национални судови држава чланица по правилу следе тумачење изражено у пресуди“¹⁹. Приликом тумачења Суд ЕУ држи се следећих поставки: правни акте ЕУ и његове одредбе треба тумачити аутономно, истински европски и без позивања на схватања националног права или националну судску праксу, ма колико се

¹⁵ Вид. Предмет C-523/07 *A.*, European Court Reports (ECR) 2009 I-02805, Предмет C-211/10 PPU *Doris Povse v Mauro Alpage*, ECR 2010 I-06673; Предмет C-296/10 *Bianca Purucker v Guillermo Vallés Pérez*, ECR 2010 I-11163; Предмет C-168/08 *Laszlo Hadadi (Haday) v Csilla Marta Mesko*, ECR 2009 I-06871; Предмет C-403/09 PPU *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia*, ECR 2009 I-12193; Предмет C-195/08 PPU *Inga Rinau*, ECR 2008 I-05271; Предмет C-497/10 PPU *Barbara Mercredi v Richard Chaffe*, ECR 2010 I-14309; Предмет C-435/06 *C.*, ECR 2007 I 10141; Предмет C-400/10 PPU *J.McB. v L.E.*, ECR 2010 I-08965; Предмет C-4/14 *Christophe Bohez v Ingrid Wiertz*, пресуда још није објављена у ECR; Предмет C-68/07 *Kerstin Sundelind Lopez v Miguel Enrique Lopez Lizazo*, ECR 2007 I-10403; Предмет C-92/12 *Health Service Executive v S.C. nad A.C.*, ECR 2012-00000; Предмет C-656/13 *L. V.M.*, пресуда још није објављена у ECR; Предмет C-436/13 *E. V.B.*, пресуда још није објављена у ECR; Предмет C-215/15 PPU *P. v Q.*, пресуда још није објављена у ECR; Предмет C-376/14 PPU *David Bradbrooke v Anna Aleksandrowicz*, пресуда још није објављена у ECR; Предмет C-256/09 *BiancaPurrucker v Guillermo Vallés Pérez*, ECR 2010 I-07353; Предмет C-491/10 PPU *Joseba Andoni Aguirre Zarraga v Simone Pelz*, ECR 2010 I-14247.

¹⁶ Opinion 1/13: *Opinion of the Court* (Grand Chamber) of 14 October 2014, Сл. лист ЕУ Ц 462, 2014.

¹⁷ Ст. 1 чл. 68 Уговора о оснивању ЕЗ је ограничио могућност подношења предлога за одлучивање о претходним питањима ради тумачења аката ЕЗ из области међународног приватног права на судове чије одлуке не подлежу правном леку унутрашњег права, што је било одступање од одредаба чл. 234 Уговора. Ово ограничење је укинато Уговором о функционисању ЕУ; види о овоме више Б. Бордаш, 2012.

¹⁸ Чл. 267 Уговора о функционисању ЕУ прописује: „Суд Европске уније надлежан је да доноси одлуке о претходним питањима у вези: (а) тумачења Уговора; (б) ваљаности и тумачења правних аката које су донеле институције, органи или службе Уније (ст. 1). Када се такво питање постави пред судом неке државе чланице, тај суд може, уколико сматра да је таква одлука потребна за доношење његове пресуде, да затражи од Суда ЕУ да одлучи о том питању (ст. 2). Кад се такво питање постави у предмету пред националним судом неке државе чланице чије одлуке не подлежу правном леку према унутрашњем праву, тај суд је обавезан да се обрати Суду ЕУ ради одлучивања о претходном питању (ст. 3).“

¹⁹ U. Magnus, P. Mankowski, 38.

ови последњи чине сличним у поређењу са појмовима аката ЕУ; поједине одредбе неког акта не могу да се тумаче изоловано, већ у контексту самог акта као целине и у светлу циљева акта, који су често изражени у уводном делу акта – циљно тумачење је обавезно наспрам слепог придржавања слова акта; систематско тумачење сваког акта у оквиру права ЕУ као целине; припремни акти, документи, образложења аката која претходе усвајању неког акта, историјат настанка акта представљају вредна средства приликом тумачења.²⁰ Први предмет који је упућен Суду ЕУ – предмет *Ц*.²¹ – потврђује изложено, позивом на ранију праксу везану за тумачење Бриселске конвенције о надлежности и извршењу пресуда у грађанским и комерцијалним стварима из 1968.г., да се појмови коришћени у актима ЕУ морају тумачити као независни, упућујући у првом реду на циљеве и шему самог акта, као и на општа начела која произлазе из корпуса националних правних система. Разлог томе јесте у чињеници да су права и обавезе које проистичу из аката ЕУ за државе чланице и лица на која се примењују *једнака и униформна*, те се одредбе не могу тумачити позивом на унутрашње право једне или друге инволвиране државе.²²

У оквиру овог рада изложићемо нека од важних ставова Суда ЕУ изражених у његовим пресудама о претходним питањима која су упућена ради тумачења Уредбе Брисел II bis. Значај тих ставова видимо у перспективи пуноправног чланства Србије у ЕУ које носи са собом хармонизацију домаћег права са правом ЕУ. Уредба Брисел II bis део је тековина права Уније и она ће на дан када Србија постане држава чланица ЕУ постати део домаћег права, који ће се непосредно примењивати у решавању спорова у брачним стварима и стварима родитељске одговорности са иностраним елементом у питањима која Уредба *ratione materiae* обухвата. Упркос томе да тај дан није близу, свакако би требало водити рачуна о хармонизацији домаћег међународног приватног права са правом ЕУ већ сада ради упознавања са појмовима и практичном применом овог извора права Уније, које ће у домаће међународно приватно право – онакво какво је данас – увести значајне промене. Најпре ћемо изложити ставове Суда ЕУ који се односе на брачне ствари а затим на ствари родитељске одговорности. Посебно ћемо се осврнути на евентуалну ревизију (измене и допуне) Уредбе Брисел II bis о којој се говори поводом извештаја о њеној примени у складу са чл 65.²³

²⁰*Ibid.*, 31.

²¹Предмет С-435 /06 С., пресуда од 27. новембра 2007.

²²*Ibid.*, пар. 40, 46, 49.

²³Према чл 65 Уредбе Комисија је обавезна да најкасније до 1. јануара 2012, а после сваких пет година подноси Европском парламенту, Савету и Економском и социјалном

2. СТАВОВИ СУДА ЕУ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ПРИМЕНУ УРЕДБЕ БРИСЕЛ II bis

2.1. Брачна материја

У брачној материји су стигла на одлучивање пред Суд ЕУ два предлога. Први предлог је предмет *Санделинд Лојез*²⁴ у којем је Суд тумачио одредбе чл. 6 (о искључивој природи одредаба чл. 3 – 5)²⁵ и чл. 7 (о резидуалној надлежности)²⁶ Уредбе Брисел II bis. Суд је у својој пресуди изразио став да се одредбе о резидуалној надлежности, које упућују на примену националног права држава чланица, примењују тек када се испостави да ниједан суд ниједне државе чланице не може да заснује надлежност у брачном спору на основу одредаба чл. 3 – 5 Уредбе. Примена одредбе ст.1 чл. 7 Уредбе (и у вези с њом одредбе чл. 17²⁷) не везује се за положај туженог, већ само за чињеницу да ли суд неке од држава чланица може да заснује надлежност на основу чл. 3 – 5.²⁸ Стога, Уредба се примењује и на *држављане држава нечланица*, ако су они довољно блиско повезани са територијом неке државе чланице и тако испуњавају неки од прописаних основа надлежности. Ти основи су прописани у складу са начелом постојања стварне везе између дотичног лица и државе чланице о чијој надлежности је реч.²⁹ Овакво тумачење је у складу са циљем одредаба чл. 3 – 5 Уредбе који се огледа у стварању униформних правила о сукобу закона за развод ради обезбеђивања највеће могуће слободе кретања лица.^{30 31}

одбору извештај о примени Уредбе на основу информација од стране држава чланица; уз извештај се, по потреби, прилажу предлози за прилагођавање Уредбе.

²⁴ Предмет C-68/07 *Kerstin Sundelind Lopez v Miguel Enrique Lopez Lizazo*, пресуда од 29. новембра 2007.г.

²⁵ Према одредби чл. 6 против супружника који има уобичајено боравиште на територији неке од држава чланица или је држављанин неке од држава чланица може да буде покренут поступак у другој држави чланици само у складу са одредбама чл. 3 – 5 Уредбе.

²⁶ Ст. 1 чл. 7 Уредбе прописује: „Ако судови ниједне од држава чланица немају надлежност на основу чл. 3 – 5, надлежност се одређује, у свакој држави чланици, према праву те државе.“

²⁷ Према овој одредби суд државе чланице се оглашава по службеној дужности ненадлежним ако је пред њим покренут поступак за који није надлежан према Уредби, а суд неке државе чланице јесте надлежан према одредбама Уредбе.

²⁸ Вид. фн 24, ст. 3 Сажетка пресуде који је сачињен на основу ставова 18-19, 21, 25-26, 28 и изреке.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*, вид. посебно ставове 4, 8 и 12 Уводног дела Уредбе 1347/2000 на које се Пресуда позива у ст. 3.

³¹ *Ibid.*, вид. нарочито ст. 24 – 26 Пресуде.

Други предлог односи се на предмет *Хадади*.³² Питања упућена Суду проистекла су из чињенице двојног држављанства (бивших) супружника, двојних држављана Француске и Мађарске ради тумачења одредбе тач. (б) ст.1 чл. 3 Уредбе према којој су у брачним споровима надлежни судови државе чланице чије држављанство имају оба супружника. Заједничко држављанство супружника је само један од основа надлежности из чл. 3, уз који супружницима стоје на располагању и шест основа везаних за уобичајено боравиште. Сви основи су постављени алтернативно³³, а не супсидијерно, те супружници приликом покретања поступка могу, начелно, да бирају суд државе чланице коме ће се обратити. Тако је г. Хадади, држављанин Француске и Мађарске, покренуо поступак за развод брака са гђом Хадади, држављанком Француске и Мађарске пред мађарским судом.³⁴ Пошто Уредба не садржи одредбу о решавању проблема двојног држављанства у примени тачке везивања држављанство, нити изричито упућује на национално право држава чланица у погледу решавања тог питања³⁵, Суд се позвао на свој ранији став да се у таквим случајевима због униформне примене права Уније и начела једнаких права и обавеза странака на основу правних аката Уније прибегава аутономним појмовима и униформном тумачењу у целокупној Унији, водећи рачуна при том о контексту дате одредбе и циљу правног акта у питању.³⁶ Због алтернативно постављених основа надлежности и због обезбеђивања правне сигурности као циља Уредбе Брисел II bis³⁷ не може се пренебрегнути чињеница двојног држављанства у овом контексту и узети у обзир само ефективно држављанство: из текста Уредбе ништа слично не произлази³⁸, нити се у погледу лица која имају само држављанство једне државе чланице поставља сличан захтев а да би се могли користити заједничким држављанством као тачком везивања.^{39, 40} Стога, двојни држављани две исте државе чланице могу, за циљеве чл. 3 Уредбе, односно тач. (б) ст. 1 чл. 3, приликом покретања поступка у брачном спору да изаберу заједничко држављанство оне државе чланице које им одговара.⁴¹

³² Предмет C-168/08 *Laszlo Hadadi (Hadady) v Csilla Marta Mesko*, пресуда од 16. јула 2009.

³³ *Ibid.*, ст. 48.

³⁴ *Ibid.*, ст. 16-17.

³⁵ *Ibid.*, ст. 39.

³⁶ *Ibid.* ст. 38, с позивом на предмет C-523/07, *A.*, ст. 34 пресуде.

³⁷ *Ibid.*, ст. 47, 48.

³⁸ *Ibid.*, ст. 52.

³⁹ *Ibid.*, ст. 54.

⁴⁰ *Ibid.*, ст. 41, 43.

⁴¹ *Ibid.*, т. 1 и 2 изреке.

2.2. Материја родитељске одговорности

Предлози за одлучивање о претходним питањима пред Судом ЕУ у материји родитељске одговорности⁴² су у овом тренутку девет пута бројнији од оних који се односе на брачну материју. Питања упућивана Суду ЕУ обухватају многе одредбе чије је тумачење код националних судова изазвало дилеме, почев од оних која се односе на поље примене *rationae materiae* до оних о значењу укидања егзекватуре за одлуке о праву на виђање и о повратку противправно одведеног детета. Суд је сва упућена питања расправио примењујући циљно и систематско тумачење и одредио смисао многих одредби од којих зависи правилна и униформна примена Уредбе Брисел II bis. На овом месту ћемо приказати неке од ставова Суда који би могли да буду значајни и изван контекста Уредбе и права Уније као упоредноправни примери у поступку хармонизације домаћег права у првом реду са правом Уније. На прво место стављамо одређивање уобичајеног боравишта које је основна тачка везивања како у брачној⁴³, тако и у материји родитељске одговорности из простог разлога што та тачка везивања продире у домаће међународно приватно право путем ратификације међународних споразума и присутна је у домаћем праву без обзира на тренутни застој у усклађивању ове области путем стварања новог националног извора – Закона о међународном приватном праву. У оквирима овог рада нећемо, међутим, посветити пажњу ставовима Суда ЕУ у предметима који се односе на тумачење чл. 11 и чл. 41-42 којима смо се бавили у радовима који су објављени претходних година у оквиру истраживања ове пројектне теме.⁴⁴

2.2.1. Аутономни појам уобичајеног боравишта

Суд ЕУ је посветио пажњу дефиницији уобичајеног боравишта поводом три предмета: Предмет *A.*, предмет *Меркреди Ђројив Чев* и пред-

⁴² Израз „родитељска одговорност“ према Уредби подразумева „сва права и обавезе које се односе на личност или на имовину детета а дата су физичком или правном лицу на основу пресуде, по самом праву или споразумом који има правна дејства. Израз обухвата право на старање и право на виђање.“; вид. т. 7 чл. 2 Уредбе; овај израз се користи због чињенице да га могу остваривати различити субјекти – појединци и правна лица – која не морају да буду биолошки или правни родитељи детета. У том смислу се користи и израз „носилац родитељске одговорности“ који означава било које лице које има родитељску одговорност према детету, вид. т. 8 чл. 2 Уредбе.

⁴³ Вид. о појму уобичајеног боравишта у другим областима права Уније предмет С-452/93 *Magdalena Fernandez v Commission*, 1994 ECR I-4295, ст. 22; предмет С-372/02 *Adanez-Vega*, 2004 ECR I-10761, ст. 37, предмет С-66/08 *Kozłowski*, ECR 2008 I-06041

⁴⁴ Вид., посебно, Бернадет Бордаш, „Укидање егзекватуре за судске одлуке које захтевају повратак детета у пракси: случај Повзе“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2014, 107.

мет *Ц. Ыроџив М.*⁴⁵ У предмету *А.* Суд је констатовао да су основи надлежности у материји родитељске одговорности одређени имајући у виду најбољи интерес детета, а нарочито мерило проксимитета⁴⁶: општа одредба о надлежности у ст. 1 чл. 8 одређена је на основу уобичајеног боравишта детета. Пошто сам текст Уредбе не одређује шта се подразумева под уобичајеним боравиштем, нити упућује на национално право држава чланица у том погледу, аутономни појам се одређује узимајући у обзир контекст одредаба као и циљ Уредбе.⁴⁷ Имајући у виду ово последње Суд сматра да се појам уобичајеног боравишта развијен за потребе других области права Уније не може непосредно пресадити код утврђивања уобичајеног боравишта детета⁴⁸ већ да се само уобичајено боравиште за потребе ст.1 чл. 8 мора утврдити на основу свих околности у зависности од специфичности сваког појединог случаја. Физичко присуство детета у некој држави чланици није довољно, већ се морају узети у обзир и други фактори подобни за то да покажу да присуство ни у ком случају није привремено или насумично и да место боравка (становљања) детета показује одређени степен интегрисаности у друштвену и породичну средину.⁴⁹ Такви фактори су нарочито трајање, правилност боравка, услови и разлози боравка детета на територији државе чланице, услови и разлози пресељења породице у дотичну државу, држављанство детета, место и услови школовања, знање језика, породичне и друштвене везе детета у дотичној држави.⁵⁰

У пресуди у предмету *Меркреди Ыроџив Чеф*⁵¹ Суд је елементе за одређивање уобичајеног боравишта детета допунио да би се концепт могао применити на новорођенче. У случају новорођеног детета које борава само неколико дана на територији неке државе чланице у коју је премештено, уобичајено боравиште детета мора да се процени и на основу фактора који укључују како трајање, правилност, услове и разлоге боравка на територији дотичне државе и пресељења мајке у ту државу, тако и – имајући у виду узраст детета – географско и породично порекло мајке и породичне и друштвене везе мајке и детета са дотичном државом чланицом.⁵²

⁴⁵ Вид. фн 15.

⁴⁶ Предмет С-523/07, *А.*, пресуда од 2. априла 2009., ст. 35., као и ст. 12 уводног дела Уредбе.

⁴⁷ *Ibid.*, ст. 35.

⁴⁸ *Ibid.*, ст. 36.

⁴⁹ *Ibid.*, ст. 37-38.

⁵⁰ *Ibid.*, ст. 39, 44, т. 2 изреке пресуде.

⁵¹ Предмет С-497/10, *Mercredi v Chaffe*, пресуда 22. децембар 2010.

⁵² *Ibid.*, ст. 56.

У предмету *Ц. Ђројив М.*⁵³ Суд ЕУ се позива на дефиницију уобичајеног боравишта детета из претходна два наведена предмета али нагласак ставља на апсолутну неопходност узимања у обзир *свих специфичности конкретне случаја* да би се утврдило место уобичајеног боравишта. Специфичност овог случаја била је у чињеници да је мајка преместила дете из једне у другу државу чланицу на основу судске пресуде којом је мајци dato право да сама одлучује о месту становања детета, с тим да је пресуда у деловима који су се односили на дете била привремено извршава све док је био у току поступак по правном леку.⁵⁴ Мајка је на основу такве пресуде преместила дете из Француске у Ирску, али је та пресуда касније преиначена у корист оца одређујући да дете треба да станује код њега. У овом контексту је постављено питање уобичајеног боравишта детета да би се утврдило да ли акт мајке представља противправно одвођење детета или је тим актом дете стекло ново уобичајено боравиште.⁵⁵ За ово питање суштински значај добијају *околности и разлози боравка на територији државне државе чланице*,⁵⁶ и *веома је важно да се води рачуна о чињеници да је пресуда којом је дозвољен премештај деце могла да буде привремено извршава, као и да је претходно ње уложен правни лек.*⁵⁷ У датим конкретним околностима нарочити значај добија и време које је протекло од премештаја детета до пресуде којом је преиначена ранија, првостепена пресуда и одређено да дете треба да станује са оцем. Суд је, међутим, нагласио да се приликом такве процене *ни под којим околностима* не може узети у обзир време које је протекло од доношења другостепене пресуде⁵⁸ тј. 5. марта 2013 г.⁵⁹, након које су уследили поступци пред ирским судовима ради повратка детета на основу Хашке конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце и упућивање предлога за одлучивање о претходним питањима Суду ЕУ 7. августа 2014.г.

2.2.2. Аутономни појмови „грађанска ствар“ и „родитељска одговорност“

У предмету *Иванова Гојова Ђројив Димитров Илиев*⁶⁰ Суд ЕУ изјаснио се о пољу примене Уредбе *rationae materiae* и у вези с њим тумачио израз „грађанске ствари“, као и концепт „родитељске одговорности“. На осно-

⁵³ Вид. фн. 15.

⁵⁴ Предмет C-376/14 PPU C. v M., пресуда од 9. октобра 2014.г., ст. 20-23, 44-46.

⁵⁵ *Ibid.*, ст. 31.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*, ст. 57.

⁵⁸ *Ibid.*, ст. 56.

⁵⁹ *Ibid.* ст. 23.

⁶⁰ Вид. фн. 15.

ву одредбе т. (б) ст. 1 чл. 1 Уредба се примењује – без обзира на врсту суда – у грађанским стварима које се, између осталих, односе на додељивање, извршавање, пренос, ограничење или одузимање родитељске одговорности. У овом контексту израз „грађанске ствари“ не може се тумачити рестриктивно него као аутономни појам права Уније. Као такав обухвата нарочито све захтеве, мере или одлуке у области родитељске одговорности у складу са циљем Уредбе из става 5 уводног дела.⁶¹ Тај циљ одређен је као обезбеђивање једнакости за сву децу те Уредба „покрива све одлуке о родитељској одговорности независно од било какве везе са поступком у брачним стварима“.⁶² „Родитељска одговорност“ у праву Уније има широко значење и обухвата сва права и дужности које се односе на личност и на имовину детета и она се додељује физичким или правним лицима пресудом, по самом праву или споразумом који има правно дејство (т. 7 чл. 2 Уредбе)⁶³, а да ли неки захтев потпада под поље примене Уредбе Брисел II bis зависи од предмета тог захтева.⁶⁴ Тако захтев којим један од родитеља тражи од суда да одлучи о потреби да дотично дете добије путну исправу као и о праву родитеља да поднесе захтев за издавање путне исправе и путује у иностранство с тим дететом без сагласности другог родитеља односи се на остваривање родитељске одговорности и он је обухваћен Пољем примене Уредбе.⁶⁵

Наведени низ аргумената заснован је на пресудама Суда у предмету *Хелџ Сервис Еџекјуџив њројив С.Ц. и А.Ц.*⁶⁶ и предмету *Ц.*⁶⁷ У пресуди у предмету *Ц* Суд је заузео став да одлуке (националних судова) о стављању детета под надзор и смештај детета у хранитељску породицу или у установу противно вољи његових родитеља као мера јавног права потпада под појам „грађанских ствари“ који је аутономан појам Уредбе⁶⁸ чија се садржина одређује имајући у виду циљеве и шему правног акта Уније и једнака и униформна права свих у погледу којих се тај акт примењује.⁶⁹ У пред-

⁶¹ Предмет C-215/15 *Vasilka Ivanova Gogova v Ilia Dimitrov Iliev*, пресуда од 11. маја 2015.г., ст. 26.

⁶² *Ibid.*, ст. 3.

⁶³ Грађанске ствари везане за родитељску одговорност обухватају нарочито право на старање и право на виђање, старатељство, одређивање и дужности сваког лица или тела које се брине о детету и његовој имовини, које га заступа и које му помаже, смештај детета у хранитељску породицу или установу, мере заштите детета које се односе на управљање, чување или располагање дететовом имовином.

⁶⁴ *Ibid.*, ст. 28.

⁶⁵ *Ibid.*, ст. 29, 35.

⁶⁶ Предмет C-92/12 *Health Service Executive v S.C. and A.C.*, пресуда од 26. априла 2012.г.

⁶⁷ Предмет C-435/06 *C.*, пресуда од 27. новембра 2007.г.

⁶⁸ *Ibid.*, ст. 38, 46.

⁶⁹ *Ibid.*, ст. 40, 46-49.

мету *Хелџи Сервис Еџекјуџив* истом линијом аргументације подводи под појам „грађанске ствари“ и „родитељска одговорност“ и случај смештаја детета у сигурну терапијску и васпитну установу која се налази у другој држави чланици а обухвата и ускраћивање слободе на одређено време у циљу заштите детета.⁷⁰

2.2.3. Пророгација надлежности у стварима родитељске одговорности

Према ставу 12 уводног дела Уредбе надлежност судова држава чланица уобличена је имајући у виду најбољи интерес детета а нарочито имајући у виду начело проксимитета. Због тога надлежност припада у првом реду судовима држава у којима дете има уобичајено боравиште, изузев у случајевима промене уобичајеног боравишта детета или у случајевима споразума између носилаца родитељске одговорности.⁷¹ Ставови Суда ЕУ по питању пророгације надлежности у овој материји значајни су из разлога што се у ЕУ придаје важност аутономији воље страна у регулисању правних односа⁷², од чега није поштеђена ни област родитељске одговорности.⁷³ Питање тумачења одредбе ст. 3 чл. 12 Уредбе поставило се у предметима *Е. њроџив Б.*⁷⁴ и *Л. њроџив М.*⁷⁵ У предмету *Е. њроџив Б.* Суд је на основу систематског и циљног тумачења⁷⁶ закључио да споразумна надлежност из ст. 3 чл. 12 Уредбе⁷⁷ мора да буде у најбољем интересу детета као и да одговара начелу проксимитета⁷⁸, што значи да споразум који у време покретања поступка одражава најбољи интерес детета не мора у сваком случају – након окончања поступка у погледу којег је постигнут

⁷⁰ Вид. фн. 65, ст. 65-66 пресуде.

⁷¹ Вид. уводни део Уредбе Брисел II bis, ст. 12-13.

⁷² Вид. Report on the application of Council regulation (EC) No 2201/2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, COM(2014) 225 final, Brussels 15.4.2014, 5.

⁷³ Вид. Бернадет Бордаш, „Споразумно одређена међународна надлежност у породичноправној материји у праву ЕУ“, *Зборник Правног факултета у Новом Саду*, 3/2010, 203.

⁷⁴ Предмет С-436/13 *Е. v В.*, пресуда од 1. октобра 2014.

⁷⁵ Предмет С-656/13 *Л. v М.*, пресуда од 12. новембра 2014.

⁷⁶ Вид. фн. 73 ст. 37 пресуде.

⁷⁷ Према одредбама ст. 3 чл. 12 споразумна надлежност судова држава чланица може да се прихвати уколико: (а) дете има битну везу са дотичном државом, нарочито на основу чињенице да један од носилаца родитељске одговорности има уобичајено боравиште у тој држави чланици или је дете држављанин те државе, и (б) све странке у поступку у тренутку покретања поступка пред судом изричито или на неки други недвосмислени начин прихвате надлежност тог суда, а то је у интересу детета.

⁷⁸ *Ibid.*, ст. 44.

споразум о надлежности и за време детињства дотичног детета – и да остане у његовом најбољем интересу.⁷⁹ Да би се тај најбољи интерес заштитио, у сваком специфичном случају треба преиспитати питање да ли је споразумна надлежност у најбољем интересу детета. Стога, споразумна надлежност у материји родитељске одговорности престаје да важи након коначне пресуде у поступку у којем је надлежност заснована споразумом носилаца родитељске одговорности.⁸⁰ У предмету *Л. Ђрођив М.* Суд ЕУ је одлучивао о томе да ли је за циљеве поступака у стварима родитељске одговорности дозвољена надлежност суда неке државе чланице (који није суд уобичајеног боравишта детета) на основу споразума странака иако пред тако изабраним судом није у току ниједан други поступак⁸¹ као што то је то случај са споразумном надлежношћу из ст. 1 чл. 12.⁸² На основу процене да текст одредбе ст. 3 чл. 12 не даје основа за одговор на горње питање Суд ЕУ је прибегла систематском и циљном тумачењу, с тим да је у својој аргументацији узео за полазну тачку став из предмета *Е. Ђрођив Б.*, тј. да споразумно одређена надлежност из ст. 3 престаје по окончању поступка пред дотичним судом. Суд сматра да тај став *имплицира* да надлежност суда може да буде предмет споразума и у посебним, самосталним поступцима у стварима родитељске одговорности.⁸³ Значи, про rogација надлежности на основу ст. 3 чл. 12 Уредбе у стварима родитељске одговорности може да постоји без неопходне повезаности са неким другим поступком који је већ у току пред судом у чију корист постоји споразум о надлежности.⁸⁴ Суд је истакао да само овакав став гарантује поштовање циљева Уредбе из ст. 12 Уводног дела: ако су основи надлежности формулисани у најбољем интересу детета, ограничено поље примене ст. 3 чл. 12 би искључило могућност споразумевања иако би то било у најбољем интересу дотичног детета; ако би про rogација надлежности била искључена само из разлога што поступак у стварима родитељске одговорности не би могао да буде повезан са поступком који би већ био у току пред дотичним судом, таква ситуација би била супротна циљевима из ст. 5 уводног дела, који прописује да ради обезбеђивања једнакости све деце Уредба обухвата све одлуке у родитељским стварима, без икакве повезаности са поступцима у брачним стварима; таква ограничена про rogација би имала за последицу искључење оних ствари родитељске одговорности који се односе на децу чији родитељи нису у браку

⁷⁹ *Ibid.*, ст. 45-46.

⁸⁰ *Ibid.*, ст. 49-50.

⁸¹ Вид. фн. 74, ст. 36 пресуде.

⁸² *Ibid.*, ст. 42.

⁸³ *Ibid.*, ст. 44.

⁸⁴ *Ibid.*, ст. 45.

или су се већ развели или растали, односно чији је брак раније поништен.⁸⁵ Суд је, дакле, закључио да одредба ст. 3 чл. 12 дозвољава да се у стварима родитељске одговорности може успоставити надлежност суда неке државе чланице, који није суд уобичајеног боравишта детета, чак и у случају када пред изабраним судом није у току други поступак.⁸⁶

2.2.4. Основи нејпризнања пресуда у стварима родитељске одговорности – повреда јавног поретка

Предмет *П. иројив Q.*⁸⁷ је први предлог за доношење одлуке по претходном питању који се односи на тумачење одредбе т. (а) члана 23 Уредбе, тј. на повреду јавног поретка као основа за одбијање признања у стварима родитељске одговорности.⁸⁸ Суд ЕУ је донео своју пресуду 19. новембра ове године у којој је заузео став по питању да ли одредба т. (а) чл. 23 допушта суду државе чланице који сматра да има надлежност да одлучује о старању о детету да, позивајући се на заштиту домаћег јавног поретка, одбије признање пресуде суда друге државе чланице који је донео пресуду о праву на старање о дотичном детету.⁸⁹

Основ циљног тумачења Уредбе чини ст. 21 уводног дела према којем је Уредба заснована на идеји да признање и извршење пресуда донесених у некој од држава чланица има свој основ у начелу узајамног поверења и да основи одбијања признања морају да буду сведени на минимум. У таквом систему чл. 23, који прописује основе по којима се признање може одбити у родитељским стварима, мора да се тумачи *рескриптивно*.⁹⁰ Суд је истакао да не може да дефинише садржај јавног поретка држава чланица али да је неопходно испитати границе у којима судови држава чланица могу да се позову на јавни поредак да би одбили признање пресуде суда неке друге државе чланице, а да Уредба Брисел II bis прописује да се приликом одлучивања о одбијању признања због повреде јавног поретка мора узети у обзир најбољи интерес детета.⁹¹ Из тога произлази да заштита јавног поретка као разлог за одбијање признања може да се узме у обзир само ако би признање пресуде суда неке друге државе чланице – водећи рачуна о најбољем интересу де-

⁸⁵ *Ibid.*, ст. 48-50.

⁸⁶ *Ibid.*, ст. 52 и т. 1 изреке.

⁸⁷ Предмет C-455/15 PPU, *P. V Q.*, пресуда од 19. новембра 2015.

⁸⁸ Уп. U. Magnus, P. Mankowski, 279.

⁸⁹ *Ibid.*, ст. 33.

⁹⁰ *Ibid.*, ст. 35-36.

⁹¹ *Ibid.*, ст. 38; према т. (а) чл. 23 Уредбе „Пресуда која се односи на родитељску одговорност неће бити призната: (а) ако је такво признање очигледно у супротности са јавним поретком државе у којој се признање тражи, узимајући у обзир најбољи интерес детета;“.

тета – представљало неприхватљиву повреду правног поретка државе чланице задирући у неки од основних начела.⁹² Повреда би морала да буде очигледна повреда таквог правног правила државе у којој се признање тражи, које је у том правном поретку од суштинског значаја или таквог права које је признато као основно у дотичном правном поретку. Не може да се тражи одбијање пресуде само на основу тога што се сматра да је у дотичној пресуди неправилно примењено национално право или право Уније.⁹³

Из пресуде произлази да би се признање пресуде суда неке државе чланице могло одбити позивом на повреду јавног поретка из т. (а) чл. 23 Уредбе само уколико би, водећи рачуна о најбољем интересу детета, постојала очигледна повреда правног правила за које се у правном поретку државе чланице сматра да има суштински значај или права које је у том правном поретку признато као основно право.⁹⁴

3. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА – ИЗВЕШТАЈ О ПРИМЕНИ УРЕДБЕ И ЊЕНЕ МОГУЋЕ ИЗМЕНЕ

Одредба чл. 65 Уредбе Брисел II bis прописује обавезу Комисије да најкасније до 1. јануара 2012.г. поднесе Европском парламенту, Савету и Економско-социјалном одбору извештај о примени Уредбе на основу информација држава чланица; након тог датума Комисија има исту обавезу сваких пет година. Такође је прописано да извештај, по потреби, прате предлози за измене. Комисија је на основу ове обавезе саставила извештај који носи ознаку COM (2014) 225 final од 15. априла 2014.г.⁹⁵ Комисија је у мају 2015.г. публиковала детаљну студију о оцени Уредбе Брисел II bis и о могућим опцијама за њену измену⁹⁶, уз уобичајену напомену да ставови

⁹² *Ibid.*, ст. 39.

⁹³ *Ibid.*, ст. 46.

⁹⁴ *Ibid.*, ст. 53.

⁹⁵ Вид. Report from the Commission to the European Parliament, The Council and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 2201/2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, COM (2014) 225 final, Brussels, 15.4.2014. (Извештај), доступан на веб адреси: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0225&rid=1>, последњи пут посећеној 30.11.2015.г.; Извештај је, између осталих, састављен на основу информација држава чланица, студијама експерата израђених за потребе Комисије и Савета, на предлозима саме Комисије о меродавном праву и надлежности у материји развода праксе Суда ЕУ, вид. Извештај, 4.

⁹⁶ Вид. Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report (Експертска студија) доступан на веб адреси: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_ia_final_report_evaluation.pdf

аутора изнесени у студији нису нужно и уједно и ставови Комисије. Ова два документа – Извештај Комисије из 2014.г. и Експертска студија из 2015.г. заједно дају слику о десетогодишњој примени Уредбе у државама чланицама ЕУ, односно од стране њихових судова кроз чију праксу се једино може оценити да ли се остварују они циљеви⁹⁷ овог секундарног извора права Уније којима је правдано њено доношење. На ту праксу националних судова надовезује се пракса Суда ЕУ по предлозима за одлучивање о претходним питањима коју смо у току рада на овом пројекту⁹⁸ проучавали.

Комисија је у свом Извештају оценила Уредбу Брисел II bis као инструмент који добро функционише у пракси, која је обезбедила важне користи за грађане олакшавајући одвијање прекограничних поступака у брачним и стварима родитељске одговорности путем свеобухватног система правила о (међународној) надлежности, путем ефикасног система сарадње између централних органа држава чланица, предупређивања паралелних поступака, слободног кретања пресуда, јавних исправа и споразума, као и путем одредаба о повратку противправно одведене деце које допуњају Хашку конвенцију о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце.⁹⁹ Ово је

⁹⁷ У Експертској студији разликују се генерални, специфични и оперативни циљеви Уредбе. Генерални су обезбеђивање правилног функционисања унутрашњег тржишта и слободе кретања лица у државама чланицама као и обезбеђивање да грађани Уније у потпуности уживају предности постојања области слободе, сигурности и правде; специфични циљеви су обезбеђивање заштите основних права (гарантовање приступа судовима у одговарајућој држави чланица са којом имају блиску везу; повећање предвидљивости и јасноће за грађане у породичним односима са прекограничним дејствима); смањење непотребног стреса повезаног са случајевима са прекограничним дејствима (обезбеђивање да грађани не морају подносити додатне документе административног карактера и да се не морају подвргавати додатним поступцима ради признања и извршења пресуда и јавних исправа); смањење временског одлагања повезаног са случајевима са прекограничним дејствима (обезбеђивање заштите економски слабијег супружника; заштита добробити детета и односа дете-родитељ); оперативни циљеви су обезбеђивање јасних и свеобухватних правила о надлежности која су заснована на блиској вези супружника или детета са дотичним судом; обезбеђивање права детета да буде саслушано, као и његовог заступања пред судом; обезбеђивање брзог признања и извршења пресуда и избегавање неоправданог одбијања признања (посебно обезбеђивање аутоматског признања пресуда и свођењем основа за непризнавање на минимум – у брачној материји и материји родитељске одговорности); обезбеђивање да извршење пресуда, јавних исправа и споразума тече глатко и функционише без егзекватуре у погледу специфичних пресуда у материји родитељске одговорности); одређивање временског оквира да би се обезбедило хитно поступање случајева отмице деце и ограничавање могућности да се одбије повратак деце; обезбеђивање подршке грађанима у случајевима прекограничних поступака, нарочито путем активног и ефикасног учешћа централних органа, као и путем медијације; вид. стр. 18.

⁹⁸ Вид. фн. 1.

⁹⁹ Вид. Извештај, 16.

општи закључак који се ограничава на парафразу прокламованих циљева. Значајнији је други став закључка у којем се износи да постоје знаке, засноване на информацијама држава чланица и експерата, да се постојећа правила Уредбе могу побољшати и да ће Комисија након одговарајуће припреме предузети потребне акције.¹⁰⁰ Комисија, дакле, бележи следећа питања чије регулисање би могло да буде предмет измена:

(а) одредбе чл. 3 о основама надлежности у брачним стварима, које су постављене алтернативно и тако подстичу *forum shopping*; тешкоће око тумачења држављанства, тј. заједничко држављанство супружника као основ надлежности у брачном спору, због нерегулисаног питања двојног држављанства¹⁰¹; непостојање могућности ограниченог избора надлежног суда неке државе чланице од стране супружника која могућност би била корисна у случају споразумног предлога о разводу брака; нејасноће у примени одредбе чл. 6 о искључивој природи надлежности по одредбама чл. 3-5¹⁰²;

(б) појам уобичајеног боравишта детета као основ надлежности у стварима родитељске одговорности због непостојања дефиниције¹⁰³; пророгација надлежности из чл. 12¹⁰⁴; привремене мере¹⁰⁵ и паралелни поступци¹⁰⁶;

(в) одредба чл. 7 о преосталој надлежности, која се примењује, на пр., у случају када супружници – држављани различитих држава чланица имају уобичајено боравиште у трећој држави, тј. у држави нечланица; недостатак одредбе о *forum necessitates* (изузетна надлежност); непостојање одредбе о могућности да суд државе чланице одбије надлежност у корист суда у трећој земљи – због изазивања правне несигурности,¹⁰⁷

(г) тешкоће које изазива чињеница да је егзекватура укинута само у погледу пресуда које се односе на право на виђање и које налажу повратак противправно одведеног детета¹⁰⁸ док остале, које треба извршити подлежу дугачком и скупом поступку који има за циљ проглашење извршивости¹⁰⁹; појам јавног поретка као основа за одбијање признања пресуде¹¹⁰;

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ Вид. горе под насловом: „2.2. Материја родитељске одговорности“.

¹⁰² *Ibid.* вид., такође, Извештај, 6.

¹⁰³ Вид. горе под насловом: „2.2.1. Аутономни појам уобичајеног боравишта“.

¹⁰⁴ Вид. горе под насловом: „2.2.3. Пророгација надлежности у стварима родитељске одговорности“.

¹⁰⁵ Предмет C-403/09 PPU *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia*, фн. 15.

¹⁰⁶ Предмет C-296/10 *Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez*, вид. фн. 15.

¹⁰⁷ Вид. Извештај, 8-9.

¹⁰⁸ Вид. Бернадет Бордаш, „Укидање егзекватуре за судске одлуке које захтевају повратак детета у пракси: случај Повзе“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2014, 107.

¹⁰⁹ Предмет C-195/08 PPU *Inga Rinau*, вид. фн. 15.

(д) инкорпорација ставова Суда ЕУ у Уредбу у материји доношења и спровођења пресуда које налажу повратак детета, усвајање минималних процесних стандарда у погледу саслушања детета да би се унапредила ефикасност тих пресуда¹¹¹.

Имајући у виду да је у самом Извештају наведено да није свеобухватан¹¹², ни инвентар питања која би изискивала измене није исцрпан. Показује, међутим, да је пракса Суда ЕУ – заједно са праксом националних судова који упућују питања на тумачење том Суду – најдрагоценији извор сазнања и сагледавања проблема у примени Уредбе Брисел II bis. Значај проучавања Уредбе Брисел II bis за Србију у контексту хармонизације домаћег права са правом ЕУ је у упознавању са значајним извором права Уније који чини део тековина права Уније и који ће постати део домаћег права приликом приступања Србије Европској унији. Посебан значај има проучавање праксе Суда ЕУ због специфичности метода тумачења који тај Суд користи да би очувао кохерентност права Уније, које је различито од скупа права држава чланица, и да би обезбедио једнакост у правима и обавезама свих субјеката у погледу којих се конкретан извор права примењује.

¹¹⁰ Предмет Предмет С-455/15 PPU, *P. V Q.*, фн. 15; вид. такође наслов „2.2.4. Основи непризнања пресуда у стварима родитељске одговорности – повреда јавног поретка“.

¹¹¹ Вид. Извештај, 13-15.

¹¹² Вид. Извештај, 4.

*Bernadet I. Bordaš, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
B.Bordas@pf.uns.ac.rs*

Ten Years of Application of the Brussels II bis Regulation

Abstract: *Regulation Brussels II bis entered into force on 1 August 2004 but its application has began on March 1, 2005. Ten years of its application by the courts of the Member States gave rise to the interpretation of its provisions as evidenced by requests for a preliminary ruling to the Court of the European Union: for the time being two requests relate to matrimonial matters and eighteen to matters of parental responsibility. Interpreting Union law the Court primarily use systematic method and purposive method to determine autonomous concepts that should provide equal rights and obligations of all entities that fall under the personal scope of application of the Regulation. These terms have different contents than those that are applied in national legal systems of the Member States, ensuring the coherence of Union law, as well as unification or harmonization of national laws. The present paper presents some of the autonomous concepts of Union law in the areas covered by the Regulation. They are selected primarily by the criterion of their usefulness in applying Serbian law, because those concepts are present in different domestic sources of law, although without determined content, or because they are discussed in the course of the upcoming harmonization of Serbian law with EU law. At the end, the paper gives an overview of those issues and provisions of the Regulation, which – based on the 2014 Report of the Commission on the application of the Regulation - require clarifications and improvements in the course of possible future adaptations of Brussels II bis.*

Key words: *Union law, Brussels II bis Regulation, preliminary rulings, methods of interpretation of Union law, autonomous concepts of Union law*

Датум пријема рада: 09.12.2015.